

Universitat
de les Illes Balears

Títol: El *homeschooling* a l'Estat espanyol: les possibilitats
d'un mètode educatiu alternatiu

NOM AUTOR: Joan Calafat Castell

Memòria del Treball de Fi de Màster

Màster Universitari *en Formació del Professorat*

(Especialitat/Itinerari de *Tecnologia de Serveis (FP)*)

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic *2017-2018*

Data 2 de juny 2018

Nom Tutor del Treball Pere Alzina Seguí

Índex de continguts

RESUM.....	3
ABSTRACT.....	4
OBJECTIUS.....	5
1. Introducció al <i>homeschooling</i>	6
1.1. Definició bàsica.....	6
1.2. Breu història i pensadors destacats.....	7
1.3. Evolució del <i>homeschooling</i> a l'Estat espanyol.....	9
2. El <i>homeschooling</i> : un model educatiu controvertit.....	10
2.1. Situació legal de l'educació a casa a l'Estat espanyol.....	10
2.2. Situació legal en altres països.....	12
2.3. Motius a favor i en contra del <i>homeschooling</i>	13
3. El <i>homeschooling</i> a l'Estat espanyol: la situació actual.....	18
3.1. Característiques de les famílies <i>homeschoolers</i> espanyoles.....	18
3.2. Organitzacions i principals defensors del <i>homeschooling</i>	21
3.3. A mig camí entre el <i>homeschooling</i> i l'escolarització: el cas de les escoles alternatives.....	22
3.4. A mig camí entre el <i>homeschooling</i> i l'escolarització: el <i>flexischooling</i>	25
3.5. El <i>homeschooling</i> a les Illes Balears i a Menorca.....	26
4. Els defensors de l'escolarització i els defensors del <i>homeschooling</i> : atracant postures.....	28
5. Conclusions.....	33
6. Bibliografia i webgrafia.....	36
7. Annexos.....	43

RESUM

El present treball ofereix una radiografia actual de les possibilitats educatives del fenomen conegut com *homeschooling* o *educació a casa* a l'Estat espanyol. Es comença per la seva conceptualització bàsica i un resum de l'evolució històrica des d'un punt de vista global, i tot seguit s'explica la controvèrsia que pateix a dia d'avui el fenomen a l'Estat espanyol. A continuació, s'assenyalen els motius a favor i en contra d'aquesta pràctica educativa, amb testimonis reals, tant des de dins l'esfera del *homeschooling* com de les principals veus crítiques, i se'n descriuen els avantatges i inconvenients potencials. Seguidament, s'estudien les característiques de les famílies espanyoles que eduquen els seus fills a casa, la forma en què s'organitzen i algunes de les alternatives a mig camí entre el *homeschooling* i l'escolarització que tenen al seu abast. S'intenten assenyalar, també, les implicacions d'aquest fenomen a les Illes Balears i a Menorca. En darrer lloc, es defensa que existeixen motius comuns entre els partidaris del *homeschooling* i els partidaris de la innovació educativa a les aules, i s'ofereixen les conclusions del treball.

Paraules claus: *homeschooling*, educació a casa, escolarització, família, innovació educativa

ABSTRACT

In this paper we offer a current radiography of the educational possibilities of the phenomenon known as *homeschooling* or *education at home* in Spain. We begin with its basic conceptualization and a summary of its historical evolution from a global point of view, and the controversy of the phenomenon in Spain is explained. Then, the reasons for and against this educational practice are presented, with actual testimonies, from the field of *homeschooling* and from the main critical voices, describing the potential advantages and disadvantages. Next, we study the characteristics of the Spanish families that educate their children at home, the way in which they are organized and some of the alternatives halfway between *homeschooling* and schooling that they have at their disposal. We also try to point out the implications of this phenomenon in the Balearic Islands and Menorca. Lastly, it is argued that there are common reasons among those in favor of *homeschooling* and supporters of educational innovation in classrooms, and we offer the work conclusions.

Keywords: *homeschooling*, home education, schooling, family, innovative education

OBJECTIUS

L'objectiu principal del treball és estudiar les possibilitats educatives actuals del *homeschooling* a l'Estat espanyol, a fi de comptar amb la màxima informació possible a l'hora d'assenyalar la conveniència o no de seguir aquest fenomen educatiu. Cal destacar, emperò, que en cap cas es persegueix bastir un argumentari per defensar cap de les dues posicions -a favor o en contra del *homeschooling*-, si bé en les conclusions s'ofereix la visió personal de l'autor envers la regulació legal del fenomen. Una finalitat secundària del treball és la de cercar punts comuns entre les famílies *homeschoolers* i els defensors de l'escolarització obligatòria, per tal d'atracar postures i evitar els enfrontaments que, massa sovint, es donen entre dos mons que, de fet, comparteixen més motivacions del que sembla.

1. Introducció al *homeschooling*

1.1. Definició bàsica

El *homeschooling*, que a priori podria semblar bo de definir si es tradueix com “l’escola a casa”, realment no té una delimitació fàcil. Les famílies que el practiquen ho fan per motius tan variats i segueixen metodologies d’ensenyament tan diverses que, com a conseqüència, el *homeschooling* presenta una naturalesa polièdrica en la qual hi intervenen moltíssims de factors. A més, la mateixa definició d’*educar* ja sol presentar controvèrsies, les quals s’accentuen en parlar d’educar *des de casa*. Per exemple: ha de ser l’educació dels fills *homeschoolers* tasca exclusiva dels pares? Es pot complementar amb el suport de professors externs o centres escolars? Etc.

Segurament, com comenta Carlos Cabo (2012, p. 24), el que existeixen són diferents denominacions per fer referència al fenomen comú de la no-escolarització. Així, hom diferencia entre diverses postures, de les quals les principals són les següents:

- *Homeschooling*: literalment “escola a casa”. Més que negar el paper de l’escola, el que fa és traslladar les competències educatives de l’escola a la llar familiar. L’experiència escolar es dóna, però a casa.
- *Unschooling*: defensa una postura més radical, atès que atorga llibertat total al nen a l’hora de determinar què, com i quan s’ha d’aprendre. A diferència de l’anterior, l’*unschooling* rebutja seguir qualsevol currículum o pla educatiu.
- *Flexischooling*: considera que es pot combinar l’educació a casa amb l’escolarització a temps parcial. Habitual als EUA, Anglaterra o al Canadà.

Per al present treball utilitzarem, no obstant això, el terme *homeschooling*, *escolarització a casa*, *ensenyament a casa*, *educació a casa*, *educació en família* i derivats similars de manera indistinta per referir-nos a la “pràctica

instructiva-educativa en què els pares assumeixen, amb o sense ajuda d'altres, la responsabilitat formativa dels seus fills”(Cabo, 2012, p. 23). Entrar en matisos semàntics no té cap sentit i, al cap i a la fi, del que es tracta és d'estudiar un fenomen educatiu que, en conjunt, comparteix sempre un mateix esperit: la preocupació de pares i mares per l'educació dels seus fills, que els fa decidir formar-los al marge d'una escola que no els proporciona els seus requeriments.

1.2. Breu història i pensadors destacats

La major part d'autors situen el naixement del *homeschooling* en els anys setanta del segle XX (Cabo, 2012, p. 27; Díaz, 2011; Belando, M.J., 2009; Colom, A.J., 1998), encara que altres argüeixen que ha existit des de fa segles i que, de fet, era molt habitual als Estats Units fins a la dècada de 1870 (Basham, Merrifield i Hepburn, 2007). El cert és, emperò, que la concepció moderna d'aquest fenomen educatiu no es pot entendre sense considerar el concepte d'educació obligatòria i universal, el qual no va arribar a ser una realitat fins al segle XX. Una realitat que va esdevenir una fita històrica i va dotar les escoles -garants de l'educació a tot ciutadà- d'un prestigi indiscutible.

Cap a finals de la dècada dels seixanta i principis dels anys setanta, emperò, als Estats Units van començar a aparèixer veus crítiques amb el model d'escola obligatòria convencional que aportaren les primeres teories de la desescolarització. Les causes, segons assenyala Belando (2009), foren diverses, però sobretot hi influïren la crisi econòmica dels setanta i la persistència de les desigualtats socials i la discriminació a les aules. Van sorgir, així, els primers intel·lectuals crítics amb les institucions escolars, els quals van proposar les primeres alternatives educatives.

D'entre aquests pensadors, va destacar el pedagog de Harvard John Holt, que el 1969 va publicar el llibre *The underachieving school*, en què criticava els exàmens, les lliçons magistrals o que l'escola fes odiar la lectura als alumnes

(Basham et al., 2007). Segons Colom (1998), John Holt i la seva publicació *Growing Without Schooling*, que ell mateix dirigia des del 1977, foren fonamentals per aconseguir que les famílies (dels EUA, principalment) poguessin treure els fills de l'escola i educar-los a casa. Una altra figura clau fou Ivan Illich, intel·lectual anarquista austríac que, entre altres obres, publicà *Deschooling Society* el 1971. Les seves crítiques a l'escolarització es poden resumir en els punts següents (Del Arco, 2015, p. 113-114):

- L'educació té un cost excessiu pels resultats mínims que se n'obtenen.
- L'escola s'orienta a generar necessitats per a les noves generacions de consumidors.
- No es dóna importància a la formació contínua.
- A les escoles, el *saber* es converteix en quelcom quantificable i extern a l'ésser humà. Redueix la llibertat i la dignitat.

Illich proposa un model alternatiu en què l'ensenyança ha de ser lliure i no controlada per ningú (ni tan sols per l'Estat) i en la qual tothom pot ensenyar, amb independència de títols o altres requisits. Planteja, així mateix, una mena d'organització educativa basada en quatre xarxes a les quals s'hi accediria amb llibertat i que serien: Serveis de referència respecte d'objectes educatius, Llotges d'habilitats, Servei de recerca de companys i Serveis de referència respecte d'educadors independents. Altres pensadors destacables foren el també anarquista Paul Goodman - el primer crític amb l'escola obligatòria-, Marshall McLuhan i Everett Reimer, qui publicà la polèmica obra *L'escola ha mort* l'any 1970. D'altra banda, és just reconèixer les aportacions d'autors anteriors que, de manera més o menys explícita ja havien criticat aspectes de l'escola tradicional; és el cas de del britànic Alexander Sutherland Neill,

fundador de l'escola alternativa Summerhill¹, les idees del qual ja havien captat l'atenció de Holt en el seu llibre (Holt, 2005, p. 82).

D'aquesta manera, el *homeschooling* poc a poc va anar guanyant adeptes i, si el 1991 comptava amb més de 300.000 famílies als Estats Units (Colom, 1998), l'any 2012 ja eren més de 1,7 milions d'alumnes legalment "escolaritzats" a casa en el mateix país (National Center for Education Statistics, 2012).

1.3. Evolució del *homeschooling* a l'Estat espanyol

A l'Estat espanyol cal assenyalar la figura d'Elsa Haas, pionera en promoure el model d'ensenyança a casa mitjançant la publicació *Aprender sin escuela*, iniciada l'any 1989 a Madrid, i la participació en diversos actes relacionats amb l'educació. Eren anys en què la societat espanyola desconeixia el terme *homeschooling*, encara que a principis dels setanta ja havien sorgit -relacionats amb els Moviments de Renovació Pedagògica- els primers intents a Catalunya per crear escoles autogestionades i cooperatives, en oposició a l'autoritarisme de les aules franquistes. Algunes d'aquestes famílies catalanes foren, literalment, les primeres en educar els seus fills des de casa, tot i que ni elles mateixes en tenien consciència (Cabo, 2012, p. 72-75). També foren les primeres en patir la intervenció de l'Administració, com demostra el cas de la casa de Bellaterra, una escola cooperativa i no regulada, gestionada per l'associació Vida Sana, que el 1989 va tancar quan la fiscalia de menors obligà els pares a escolaritzar els seus fills (Goiria, 2012, p. 34).

Ja dins la dècada dels noranta, sorgeix la publicació alacantina *Crecer sin Escuela*, organitzada envers l'associació homònima que a dia d'avui, tot i ja no estar activa, manté una pàgina web (<http://www.crecersinescuela.org/>) on s'hi conserven els butlletins de la revista educativa. Segons Carlos Cabo, Crecer

¹Summerhill és una escola lliure de Leiston fundada l'any 1921, famosa durant els anys seixanta i setanta arran del desenvolupament de les teories educatives alternatives. En paraules del mateix Neill: "(...) vam renunciar a tota disciplina, a tota direcció, a tota recomanació, a tota ensenyança moral, a tota instrucció religiosa. (...). L'únic que es requeria era el que teníem: la ferma convicció que els nens són bons, no dolents (...). Les classes són opcionals. Hi ha un horari però només per als professors" (Neill, 1960).

sin Escuela va ser la responsable de fer que el fenomen de l'educació des de casa donés el salt als mitjans de comunicació i adquirís certa rellevància social (Cabo, 2012, p. 83). Arran de la fi de l'associació, alguns antics membres i altres interessats funden l'any 2002 l'Asociación para la Libre Educación (ALE), avui en dia la principal organització en defensa de l'educació a casa, juntament amb la Coordinadora Catalana pel Reconeixement i l'Educació en Família (EeF).

Com passa en altres països, Espanya no disposa de lleis que contemplin el *homeschooling*, fet pel qual esdevé força complicat saber quantes famílies han seguit aquesta modalitat educativa en els darrers anys. Les xifres que dona la premsa se solen situar entre les 2.000 i 4.000 famílies *homeschoolers* per a l'any 2017 (García, 2017), basades en les afirmacions d'associacions com l'ALE. Cabo, en la seva tesi doctoral del 2012, calculava que en aquells moments podrien ser entre 600 i 1.200 famílies, atenent al nombre d'associats a ALE i a EEF, que en conjunt sumaven unes 300 famílies (Cabo, 2012, p. 316). Pel que fa a les Illes Balears, Colom assegura que l'any 1998 cinc famílies de Mallorca educaven els seus fills fora de l'escola, i en una notícia de 2010 al Diari de Balears es menciona la xifra de més de quinze famílies a l'arxipèlag (Polls, 2010).

2. El *homeschooling*: un model educatiu controvertit

2.1. Situació legal de l'educació a casa a l'Estat espanyol

La situació legal actual del *homeschooling* a Espanya és força complexa i impossible de reduir a dues opcions: legal o il·legal. En tot cas, hom podria parlar d'alegalitat, donat que es tracta d'un model educatiu que la normativa espanyola en principi prohibeix –l'escolarització és obligatòria per a tothom, dels sis als setze anys– però que, a la pràctica, l'Estat no sol perseguir de forma activa (Mascaró, 2016).

Pel que fa als textos legals, la LOMCE² parla en el seu article 4 d'“ensenyament bàsic obligatori i gratuït per a totes les persones”, alhora que especifica en el segon apartat que “comprèn deu anys d'escolaritat” (dels 10 als 16 de forma regular). La Constitució Espanyola, en una definició similar, fa servir l'expressió “ensenyança bàsica obligatòria i gratuïta” (art. 27.4) però reconeix també la “llibertat d'ensenyament” (art. 27.1), sense fer menció d'escolaritzar. El Codi Civil, d'altra banda, expressa quant a les relacions entre pares i fills que el deure dels primers en relació als segons és “educar-los i procurar-los una formació integral” (art. 154, redactat de nou arran de la reforma de la Llei 11/1981 de 13 de maig) sense utilitzar el terme *escolaritzar*. La mateixa LOMCE substitueix el punt 2 de l'article 16 de la LOE, que abans deia que “la finalitat de l'Educació primària és proporcionar a tots els nens i nenes una educació (...)”, pel següent: “la finalitat de l'Educació primària és facilitar als alumnes els aprenentatges (...)”. Certs experts ho consideren un canvi important en la lluita per la legalització del *homeschooling* (Goiria, 2016).

A aquesta interpretació dels textos legals cal afegir l'estudi de la resolució de les principals sentències judicials, d'entre les quals destaca la sentència del Tribunal Constitucional 133/2010, de 2 de desembre de 2010. Per la seva importància i caràcter paradigmàtic, val la pena de deturar-se en el cas. Es tracta de tres famílies de Màlaga que foren denunciades l'any 2003 pel Ministeri Fiscal, i obligades a escolaritzar els seus fills pel Jutjat de Primera Instància núm. 2 de Coín³. Després dels corresponents recursos per poder educar els fills des de casa, ni l'Audiència Provincial de Màlaga⁴ ni el mateix Tribunal Constitucional (sentència 133/2010, de 2 de desembre de 2010) van apreciar una interpretació errònia de la sentència inicial del Jutjat de Primera Instància de Coín, confirmant així la sentència d'obligatorietat d'escolarització (Soberanes i Trejo, 2011).

²Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa.

³Sentència núm. 36/2003, de 5 de maig de 2003

⁴Sentència núm. 548/2005, de 6 de juny de 2005

Sentències així constaten que a la pràctica l'ensenyament a casa es pot prohibir amb la llei a la mà, si bé, com ja s'ha dit, les autoritats no el solen perseguir activament. D'altra banda, cal tenir en compte que mai no hi ha hagut cap cas en què la justícia espanyola hagi retirat la custòdia d'un menor pel fet exclusiu de seguir un model de *homeschooling* (Mascaró, 2011).

2.2. Situació legal en altres països

La regulació del *homeschooling* presenta diferències notòries internacionalment. Com en el cas espanyol, hi ha països en què la normativa legal és ambigua, confusa o contradictòria i d'altres en què resulta diàfana, ja sigui perquè expressa una prohibició o una permissió envers la possibilitat d'educar a casa. No esdevé tasca fàcil classificar amb profunditat els països segons la seva postura legal i, en qualsevol cas, no és objecte del present treball. L'organització no governamental OIDE⁵ establí el 2009 una classificació prou interessant segons el grau de llibertat de diversos països a l'hora de regular i tractar la pràctica del *homeschooling*, i els separava en quatre nivells (Fernández, Nordmann i Ponci, 2010):

1. Països que permeten el *homeschooling* amb unes obligacions mínimes. En són exemples Canadà, Dinamarca, Finlàndia o el Regne Unit⁶.
2. Països que permeten el *homeschooling* amb unes obligacions considerables, sobretot a nivell pedagògic (currículum obligatori, normes d'avaluació properes a les de l'escola pública, etc.). En són exemples Àustria, França, Itàlia, Portugal o Rússia.
3. Països que permeten el *homeschooling* només en casos excepcionals. En són exemples Austràlia, Colòmbia, República de Corea o Turquia.
4. Països que no permeten el *homeschooling*, o bé no el mencionen en els textos legals. En són exemples Afganistan, Brasil, Cuba o Eslovàquia.

⁵OIDE és l'acrònim d'Organisation Internationale pour le Droit a l'Éducation et la Liberté d'Enseignement, una associació sense ànim de lucre ubicada a Suïssa, amb estatut consultiu davant les Nacions Unides, la UNESCO i el Consell d'Europa. Pàgina web: <http://www.oidel.org>

⁶ El mateix govern del Regne Unit compta amb una pàgina web informativa en què es deixa clara la legalitat del model educatiu, així com l'opció de combinar l'educació a casa amb l'escolarització: <https://www.gov.uk/home-education>

La investigació inclou Espanya dins el tercer grup, tot i que, com s'ha estudiat en l'apartat anterior, és més probable que pertanyi al quart grup atenent a la falta de regulació legal. De la mateixa manera, els autors situen Suècia en el segon grup, però arran de la Llei d'educació de 22 de juny de 2010, en la qual es permet el *homeschooling* només sota "circumstàncies excepcionals" (Cabo, 2012, p. 44), actualment és més lògic incloure-la dins del tercer grup. Finalment, el cas dels Estats Units mereix una atenció especial, no només per ser el país en què l'educació a casa gaudeix de més popularitat, sinó perquè la reglamentació varia en bona mesura d'un estat a un altre. Cabo assenyala per a l'any 2012 quatre distincions o nivells de regulació de l'educació a casa (Cabo, 2012, p. 44-46):

- o Estats en els quals no es controla el *homeschooling*: els pares i mares no estan obligats a informar les autoritats. 10 estats es troben en aquesta situació.
- o Estats que tenen controls poc exigents sobre el *homeschooling*: les famílies han d'informar les autoritats competents si decideixen educar els seus fills des de casa. S'engloben aquí 14 estats.
- o Estats que tenen controls mitjanament exigents sobre el *homeschooling*: les famílies, a més de notificar les autoritats, han de sotmetre l'aprenentatge dels nens a una avaluació professional. 19 són els estats amb aquest nivell.
- o Estats que tenen controls altament exigents sobre el *homeschooling*: a més de totes les condicions anteriors, en aquest nivell cal que els pares i mares comptin amb una adequada titulació acadèmica i passin inspeccions en el domicili.

2.3. Motius a favor i en contra del *homeschooling*⁷

El caràcter polièdric de l'educació a casa, en què tantes particularitats a nivell legal, social i familiar hi influeixen, unit a la falta d'estudis concloents envers la

⁷ Quan xerrem de "motius a favor i en contra" ens referim als avantatges i inconvenients que citen les famílies *homeschoolers*, amb independència que efectivament es produeixin a la pràctica.

seva fiabilitat fan complicat donar una llista de punts a favor i en contra del *homeschooling*. No obstant això, intentarem oferir una visió completa dels seus avantatges i inconvenients potencials.

Pel que fa als punts forts o motius pels quals educar des de casa, l'Associació per la Libre Educació en destaca els següents (ALE, 2005, p. 18-21):

- Un ambient en què es dóna majoritàriament una atenció personalitzada.
- Interès per l'aprenentatge i els processos d'exploració espontanis i autèntics.
- Flexibilitat en la concepció i la pràctica de l'educació i de l'aprenentatge, la qual permet adaptar el ritme de formació a cada nen en particular.
- La participació de la família en el procés d'aprenentatge del nen, cosa que permet transmetre uns valors i unes normes socials amb eficàcia.
- Una major i més diversificada interacció de l'aprenent amb el seu entorn social, sense limitar-se a la separació per grups d'edat típica de l'escola tradicional.

Goiria, per la seva part, classifica les famílies *homeschoolers* en quatre grups segons els seus motius (Goiria, 2012, p. 131-132):

- *Famílies protectores*. Volen preservar els valors familiars i protegir els fills d'influències exteriors, així com poder viure l'experiència educativa al màxim.
- *Famílies educadores*. No confien en el sistema educatiu com a element que permeti formar els seus fills de forma integral. Reivindiquen una educació més natural, flexible i adaptada als distints ritmes de cada nen.
- *Famílies rebels*. Es basen sobretot en la llibertat individual com a mode de vida i rebutgen, a més de les institucions educatives, el paper de les institucions socials en general.
- *Famílies víctimes del sistema educatiu*. Deuen els seus motius a una mala experiència anterior, normalment relacionada amb el fracàs escolar, l'assetjament escolar, la falta d'adaptació per raons culturals o lingüístiques.

Una enquesta de l'any 2016 realitzada a 29 famílies *homeschoolers*, de les quals 24 residien a Espanya, posava en relleu que els dos factors principals pels quals s'optava pel *homeschooling* eren raons pedagògiques i raons de responsabilitat familiar (en el sentit que es defensa que l'educació correspon a la família) (Pérez, 2016).

Cabo assenyala altres beneficis que expressen les famílies espanyoles *homeschoolers* (Cabo, 2012, p.362):

- L'oportunitat de veure gaudir els fills mentre creixen.
- Poder destinar més temps a la lectura.
- Poder destinar més temps a les ensenyances artístiques.
- Poder aprendre no sols a partir de llibres i apunts, sinó per mitjà de situacions reals i amb persones d'altres grups d'edat. Vincular l'aprenentatge a la realitat.
- Una relació més natural entre pares i mares i fills
- El fet d'evitar algunes influències negatives de l'entorn dels joves.
- S'evita el fracàs escolar.
- Etc.

Finalment, de vegades s'apunta a la millor preparació acadèmica del nen *homeschooler* (Zamora, 2012; Pérez-Barco, 2013) i, amb menor freqüència, a altres causes que tenen a veure amb problemes de salut, amb altes capacitats intel·lectuals o bé amb necessitats educatives especials (Such, 2015).

Quant a les dificultats reals del *homeschooling*, a partir d'una enquesta del 2008 realitzada a 18 famílies que eduquen en casa (Goiria, 2012, p.341-344) podem citar, per ordre d'importància, les següents:

- Dificultats econòmiques: la meitat de famílies enquestades (vuit) argüeixen dificultats derivades de la falta d'activitat laboral i, consegüentment, la renúncia a un salari. Cal sumar-hi, també, la falta de reconeixement oficial que comporta una absència d'ajudes econòmiques

per part de l'Administració i que no permet cobrir despeses com el material, la matriculació a centres a distància o les classes particulars.

- Dificultats laborals: cinc famílies expressen complicacions per conciliar la vida laboral i la tasca d'educar els fills des de casa, fet que pot provocar que un dels dos progenitors s'hi hagi de dedicar en exclusiva.
- Falta d'acceptació social: són quatre les famílies que mencionen falta de comprensió per part de l'entorn de la família, fins i tot de l'entorn més pròxim, i una percepció d'estar en situació minoritària.
- Falta de reconeixement oficial: l'expressen també quatre dels enquestats, i fa referència a una falta de recolzament de l'Administració a les famílies *homeschoolers*, cosa que comporta conseqüències tant acadèmiques com econòmiques.
- Falta de regulació legal: en tres de les enquestes apareix el temor a denúncies o altres faltes legals derivades de la falta de regulació legal.
- Dificultat d'acreditació dels avenços educatius a nivell oficial: també tres de les famílies comenten les complicacions a l'hora de reconèixer els avenços en l'educació dels fills *homeschoolers* i obtenir un títol oficial o la corresponent homologació. S'expressa, a més, la dificultat per iniciar estudis superiors.
- Gran responsabilitat de les famílies: aquest desavantatge no rep una formulació homogènia en els qüestionaris, sinó que respon a diverses causes que es poden agrupar en el fet que els pares i mares perceben un sentiment de molta responsabilitat envers l'educació dels seus fills. Açò es tradueix en sensació de cansament, tensió, inseguretats, etc.

Cabo (2012, p. 364), d'altra banda, assegura que els tres inconvenients més habituals de l'educació en família tenen a veure amb la pràctica educativa i són: no disposar de referències externes per comprovar el progrés educatiu dels nens, sensació que els fills no avancen en el seu aprenentatge com els pares esperen i sentiment de culpabilitat dels pares en pensar que podrien estar privant els seus fills de determinats coneixements importants.

L'opció d'educar a casa també rep crítiques per part de professionals del sector. En un article del diari El País de l'any 2008, diversos experts amb càrrecs rellevants en l'àmbit educatiu oferien les següents declaracions (Álvarez, 2008):

- El catedràtic Álvaro Marchesi⁸ : “La institució escolar contribueix al fet que els estudiants aprenguin a viure junts, a respectar-se, a ser solidaris, a construir els seus propis valors (...). L'educació a casa té el seriós risc de perdre aquesta possibilitat enriquidora”.
- Miguel Recio, exmembre del Consell escolar de l'Estat: “Es tracta que coincideixin edats distintes, cultures diferents, gent amb discapacitat, d'altres països..., açò només ho pot donar l'escola”.
- Arturo Canalda, aleshores defensor del menor de la comunitat de Madrid: “No és el mateix saber que saber ensenyar, cap pare té el dret a donar una assignatura de manera parcial al seu fill”. Hi afegia que “en aquests models hi una tendència a la sobreprotecció (...)”.
- Javier Vidal, aleshores director general del Ministeri d'Educació: “Dins del marc educatiu existeixen centres amb idearis distintes que garanteixen l'atenció a la diversitat sense necessitat d'educar a casa”.
- Íñigo Lamarca, *ararteko*⁹ en aquells anys: “Els pares no poden donar l'educació que vulguin als seus fills perquè no són la seva propietat (...) també correspon als poders públics”.

En una altra notícia del mateix mitjà de comunicació Pedro Rascón, president de la Confederació Espanyola d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnes es pronunciava amb les següents paraules: “Pot ser que en família un alumne es cultivi molt, però es fuig de viure al marge de la societat. L'escola té un paper clau perquè el nen o nena se socialitzi” (Viúdez, 2010). Dita opinió era compartida pel president de la mateixa entitat l'any 2013, Jesús Sánchez (Pérez-Barco, 2013). Cal afegir també el punt de vista d'una tècnica dels Serveis Socials de Menorca¹⁰, qui després d'haver tractat un cas de

⁸ Marchesi és Catedràtic de Psicologia Evolutiva i Educació, antic secretari d'Estat i un dels pares de la LOGSE.

⁹ Defensor del poble basc.

¹⁰ Consultar l'annex 7.2.

homeschooling afirma que “aquesta opció representa molta implicació i una gran feina extra per als pares. És una opció personal, però penso que només es vàlida quan al fill se li poden donar garanties d'uns coneixements i d'una preparació adequats (...)”.

Altres experts no es mostren necessàriament en contra de l'opció d'educar a casa, però n'assenyalen possibles riscos importants. Per al catedràtic de Sociologia Fernández Enguita només s'hauria de poder educar a casa si es demostra igual o millor que fer-ho a l'escola ordinària. I sempre sota unes condicions de control per part dels poders públics, a fi d'evitar, entre d'altres, que les famílies exerceixen un poder desmesurat sobre els fills (Férnandez, 2014). Rafael Feito, un altre catedràtic de Sociologia, alerta també dels riscos del *homeschooling* quan el practiquen comunitats tancades que poden arribar a ser sectàries (Pérez, 2017).

Finalment, cal esmentar un article de la professora Robin West (2009) com a exemple de crítica al *homeschooling* des de l'esfera acadèmica. En la publicació, West considera que un gran risc de l'educació a casa quan no es troba regulada és que incrementa el risc d'abusos a menors i que, a més, en el cas concret dels Estats Units els moviments religiosos conservadors *homeschoolers* han imposat les seves idees en matèria educativa a tots els estats del país.

3. El *homeschooling* a l'Estat espanyol: la situació actual

3.1. Característiques de les famílies *homeschoolers* espanyoles

Amb freqüència es fan afirmacions envers les famílies *homeschoolers* com, per exemple, que guanyen molts de diners, que tenen una ideologia d'esquerres o que obligatòriament han d'estar molt preparades per educar els seus fills amb aquest model. Dites afirmacions, com han demostrat diverses investigacions,

sovint no tenen gaires fonaments. Cabo ha analitzat els aspectes sociològics, ideològics i pedagògics associats als pares i mares que eduquen a casa i, tot i que expressa que no es pot parlar d'un perfil únic i comú de les famílies *homeschoolers*, sí que ofereix un seguit de les característiques més destacades i representatives del col·lectiu *homeschooler* a l'Estat espanyol (Cabo, 2012, p.307-309)

- El nucli familiar està format per una parella (home i dona) casada i amb dos fills, d'uns 41 anys d'edat, de nacionalitat espanyola i amb estudis universitaris.
- La dona no disposa d'un treball regular remunerat i destina el seu temps a l'educació dels fills i a les tasques de casa. Obté ingressos que no arriben a 600 euros mensuals nets. L'home treballa per compte aliena i guanya entre 1.000 i 2.000 euros mensuals nets.
- Viuen a una casa o a un xalet, en poblacions de més de 100.000 habitants, a la comunitat de Catalunya.
- Políticament s'identifiquen amb una ideologia de centre. No practiquen cap religió.
- Estan afiliats a alguna associació de *homeschooling*.
- No segueixen cap currículum a l'hora d'educar els seus fills. Els pares i mares, en col·laboració amb els fills, són els que decideixen què i com s'ha d'aprendre.
- Els recursos més habituals de què es serveixen per a la pràctica educativa són: jocs, utensilis de la vida quotidiana, llibres, revistes, diaris, materials creats i instruments concrets de les distintes disciplines (instruments musicals, eines científiques...).
- Expressen que la convivència en família és molt bona, i que quan apareixen conflictes els solucionen fàcilment per mitjà del diàleg i del consens.
- Entenen que l'objectiu educatiu principal de l'educació en família és que els nens interioritzin els principis d'una vida moral i digna, i que el rendiment educatiu s'ha de valorar exclusivament segons les capacitats dels fills.

Aquesta radiografia de les famílies que eduquen a casa es constata parcialment en altres investigacions menors, com la de Goiria, feta l'any 2008 a 18 famílies espanyoles que eduquen a casa (Goiria, 2012, p. 115-127). Dita investigació coincideix amb la de Cabo en assenyalar les següents característiques de les famílies *homeschoolers*: la dona té el protagonisme de l'educació en família; l'edat dels pares i mares ronda els quaranta i pocs anys; la comunitat en la qual més es practica l'educació a casa és Catalunya, i en la decisió d'educar en família els condicionants religiosos no són importants. A més, identifica motius de les famílies per educar a casa similars, com: la falta de capacitat del sistema escolar envers els interessos del nen, la possibilitat de poder adaptar l'aprenentatge al ritme del menor i un reforç de les relacions familiars, entre d'altres. L'estudi difereix, no obstant això, pel que fa al tòpic que diu que els pares i mares *homeschoolers* solen ser docents. Mentre Goiria defensa que efectivament sol ser així, Cabo expressa que "podemos concluir que en el mundo *homeschooler* no existe ninguna profesión a la que el grupo sea especialmente afín" (Cabo, 2012, p.206).

Una altra investigació de l'any 2016 (Pérez, 2016), en què es van entrevistar 24 famílies *homeschoolers* espanyoles, vindria a confirmar, entre altres aspectes, el fet que la major part de pares i mares que eduquen a casa compten amb estudis universitaris, així com la insatisfacció que senten les famílies amb l'escola tradicional (metodologies educatives, ritmes d'aprenentatge, desenvolupament integral del nen).

Amb tot, l'educació en família representa un fenomen complex, amb gran varietat de pensaments, ideologies i pràctiques educatives que fan impossible oferir un perfil comú de les famílies *homeschoolers* de l'Estat espanyol (Cabo, 2012, p.307). Es fa palesa, així, la necessitat de més investigacions quantitatives que es puguin sumar a les poquíssimes de què gaudim actualment, i que en conjunt ajudin a caracteritzar millor aquest fenomen, aquells que el practiquen i les seves causes i conseqüències.

3.2. Organitzacions i principals defensors del *homeschooling*

Encara que a Espanya l'educació a casa compta amb molts pocs adeptes, existeixen diverses organitzacions, moviments i personalitats que, sobretot en els darrers anys, han treballat amb força pel reconeixement legal del fenomen. Cal destacar, primerament, les associacions sense ànim de lucre següents:

- Coordinadora Catalana pel Reconeixement i l'Educació en Família (EeF)¹¹. Activa des del 2007, com indica el seu nom lluita pel reconeixement i la regulació de l'educació en família a Catalunya. Compta amb web, blog i pàgina de Facebook actualitzats i diversos recursos per als socis, com un equip legal assessor i una zona de socis privada. Realitza activitats, tallers i trobades amb molta freqüència.
- Asociación para la Libre Educación (ALE)¹². Activa des del 2002, lluita pel reconeixement del fenomen a l'Estat espanyol. Compta amb web, blog i pàgina de Facebook (amb més de 8.000 seguidors) actualitzats i realitza activitats, tallers i trobades amb molta freqüència.
- Plataforma para la Libertad Educativa¹³. Fundada l'any 2012 per na Laura Mascaró, és una plataforma ciutadana l'objectiu de la qual és “trobar una via jurídica que permeti acabar amb la persecució del *homeschooling*” (Goiria, 2012b). Va funcionar fins al 2016, any en què es va dissoldre temporalment per retornar el 2017. Llevat d'una conferència de la fundadora, la plataforma no ha organitzat cap activitat durant els primers mesos del 2017, tot i que compta amb una presència rellevant a les xarxes socials (més de 8.600 seguidors a Facebook).

En segon lloc, és important remarcar la tasca difusora duta a terme per distintes personalitats relacionades, d'una o altra manera, amb l'ensenyament a casa. Madalen Goiria i Carlos Cabo són dues de les tres úniques persones que han publicat tesis doctorals sobre el *homeschooling* a l'Estat espanyol,

¹¹ Web de l'associació: <https://www.educarenfamilia.org/>

¹² Web de l'associació: <http://educacionlibre.org/wordpress/>

¹³ Perfil de Twitter de l'associació: <https://twitter.com/PLEducativa>. El web de l'associació (libertadeducativa.org) redirigeix a una altra organització que no té res a veure amb l'educació.

ambdues l'any 2012. Goiria, qui ha escrit vuit llibres, disposa, a més, d'una de les pàgines web amb més informació¹⁴ –en castellà i en basc- sobre el fenomen. La tercera persona és María Redondo García, qui el 2003 defensà que la Constitució Espanyola no obligava a l'escolarització sinó a l'ensenyança en la seva tesi *Defensa de la Constitución y enseñanza básica obligatoria* (Muñoz, 2013). Una altra de les veus més autoritzades en parlar del *homeschooling* és la menorquina Laura Mascaró, mare de dos nens no escolaritzats, pedagoga, advocada, escriptora i activista per la llibertat educativa. Compta amb un blog personal¹⁵ amb més de 300 articles i un canal de Youtube amb uns 14.000 seguidors que la converteixen en la cara més visible del moviment *homeschooler* al nostre país.

En darrer lloc, un recurs important per a moltes famílies espanyoles que ensenyen en família és el fòrum en línia de Crianza Natural¹⁶, força útil a l'hora de compartir experiències i preocupacions *online*. L'espai virtual compta amb més de 300 discussions i més de 2.000 missatges des del 2011.

3.3. A mig camí entre el *homeschooling* i l'escolarització: el cas de les escoles alternatives

Considerem com a *escola alternativa* tota aquella que, amb independència de la seva titularitat i situació d'homologació, ofereix una alternativa significativa a la metodologia de l'escola tradicional, amb metodologies d'aprenentatge diverses però que qüestionen radicalment els aspectes bàsics de l'escola convencional, com ara: el sistema d'avaluació i qualificació, el currículum, l'agrupament per edats, etc. (Contreras, 2004). Hi podem distingir els següents tipus:

- Centres d'educació a distància. Solen ser centres de titularitat privada que ofereixen la possibilitat de cursar estudis a distància amb una escola o institut estranger, normalment dels Estats Units, i obtenir-ne el títol

¹⁴ <https://madalen.wordpress.com>

¹⁵ <http://blog.lauramascaro.com/>

¹⁶ <https://www.forocrianzanatural.com/forums.html>. Veure el subfòrum Educación en casa.

oficial corresponent. Gràcies a la llei educativa actual, aquesta titulació s'homologa al batxillerat espanyol i permet, per exemple, accedir a estudis universitaris o de grau superior. La Clonlara School España¹⁷ és el centre d'educació a distància més conegut a Espanya, i hi és present des de fa uns 15 anys. Existeix un currículum a seguir, però se'n permet fer una adaptació total, i les assignatures s'avaluen per mitjà de carpetes d'aprenentatge i informes que s'envien a un tutor (Vila, 2015). Epysteme¹⁸ és una altra opció ben coneguda per educar des de casa: l'alumne es matricula a una escola de Califòrnia i se li proporcionen els recursos educatius necessaris, així com un tutor presencial que avalua les activitats o exercicis al final de cada unitat didàctica. Encara que es concedeix llibertat metodològica, per obtenir el diploma de la *High School* els alumnes han de superar un mínim de crèdits a fi de garantir l'homologació al batxillerat espanyol (Epysteme, 2018).

- Escoles lliures o vives presencials. Són centres de titularitat tant privada com pública que opten per una educació col·lectiva presencial però força diferent a la convencional. No existeix una denominació ni classificació tancada d'aquest tipus d'escoles (Contreras, 2004). Alguns autors en remarquen el seu caràcter *lliure* amb referència a un model educatiu lliure en què l'alumne decideix com, quan i amb qui vol aprendre; escoles en les quals cada alumne pot explorar el seu camí personal, amb una llibertat que alhora es troba amb equilibri amb la vida de grup i l'aprenentatge no resulta quelcom forçat (Contreras, 2003). La popularitat d'aquests centres ha anat en augment en els darrers anys: de tot just una quarantena el 2013 (Villarino, 2015) fins als més de 800 que actualment es troben inscrits al directori de Ludus¹⁹ (Ludus, 2018) encara que, sovint, es tracti de projectes que no es troben homologats. En constitueix un exemple l'escola lliure Ojo de Agua²⁰, un projecte d'educació compartida que es proposa “crear un entorn relaxat i lliure de

¹⁷<https://www.clonlara.es/>

¹⁸<http://www.epysteme.org>

¹⁹ Base de dades de projectes educatius alternatius a l'Estat espanyol. Veure <http://ludus.org.es/es/projects>

²⁰<http://ojodeagua.es/>

pressions externes en el qual els nens i joves tinguin oportunitats per conèixer-se ells mateixos i descobrir les seves més profundes motivacions vitals (Ojo de Agua, 2018). Molts d'aquests espais educatius s'ubiquen en entorns naturals.

- Escoles alternatives basades en pedagogies concretes. Són escoles presencials, normalment privades, que segueixen distintes metodologies pedagògiques concretes. D'entre les principals, tenim (Alirio, Africano, Febres-Cordero, 2016):
 - o *La pedagogia Waldorf*. Promou una educació basada en la llibertat i la renovació de la societat i un aprenentatge en què col·laboren famílies i professors. S'eviten els exàmens i qualificar amb notes.
 - o *La pedagogia Montessori*. Sistema d'ensenyament amb materials didàctics propis que cerca que l'alumne sigui el protagonista del seu aprenentatge. Aposta pel principi del desenvolupament de la voluntat, la independència, l'autonomia, la iniciativa i l'autodisciplina. Precisa d'un espai educatiu específicament organitzat d'acord a les capacitats de l'alumne.
 - o *Sistema Amara Berri*: basa l'aprenentatge en la simulació de la vida quotidiana a través de dos eixos: el sistema globalitzat i obert i el procés vital.
 - o *Escoles bosc*: destinades a nens fins als 6 anys, l'aula d'aprenentatge és la mateixa naturalesa.
 - o *Escoles democràtiques*: rebutja l'enfocament jeràrquic i autoritari a les escoles, i opta per fomentar un aprenentatge lliure i automotivat.
 - o *Altres tipus de pedagogies i d'escoles*: a tall d'exemple, citar l'Enfocament Reggio-Emilia, els grups de criança, les mares de dia, etc.

Encara que no puguem considerar les escoles alternatives com a models d'educació a casa pròpiament dits, se situen molt lluny del model

d'escolarització típic. Per a Feu (2004), qui ha visitat i estudiat dos centenars d'escoles rurals de l'Estat espanyol, fan falta centres educatius que apropin, d'una banda, les famílies i les institucions escolars i, de l'altra, l'escola i la societat; centres que no es mantinguin al marge i que fomentin valors com la democràcia, l'esperit crític, la participació ciutadana o la col·laboració. En altres paraules: *escoles vives i per a la vida*.

3.4. A mig camí entre el *homeschooling* i l'escolarització: el *flexischooling*

Una altra possibilitat és el que es coneix com a flexibilització escolar, o *flexischooling* en anglès: un contracte, conveni o acord de col·laboració entre família i escola que permet compartir la responsabilitat de l'aprenentatge de l'alumne, el qual assisteix a classe de forma parcial, i la resta del temps s'educa a casa (Goiria, 2012, p. 413). Es tracta d'un model que, en un principi, aspira a reunir el millor dels dos mons (educació a casa i escolarització) i que serviria, sobretot, per no desmotivar l'alumnat, el qual fracassa normalment per falta de motivació i no per mancances de capacitats o aptituds. El sistema també comptaria amb un altre avantatge important: el fet de no suposar cap despesa addicional per a l'Estat (Goiria, 2012, p. 426). Per descomptat, aquesta proposta té com a dificultat principal el fet que mai no s'ha posat en pràctica a l'Estat espanyol; de fet, l'únic país on es regula legalment de forma completa és el Regne Unit, i pel moment no existeixen investigacions sobre les perspectives dels alumnes que alternen l'escolarització habitual amb l'educació a casa (Lawrence, 2017, p. 49):

Els beneficis potencials d'aquesta pràctica educativa podrien ser variats i inclourien, entre d'altres:

- Retenir o bé reintegrar els alumnes dins del sistema.
- Augmentar la personalització de l'aprenentatge i, al mateix temps, seguir els continguts del currículum educatiu.
- Establir relacions significatives entre famílies i comunitat educativa.

- Possibilitat de desenvolupar en major grau competències diverses com el pensament crític, la independència a l'hora d'aprendre, la creativitat o la gestió del temps.

Com a inconvenients potencials, cal esmentar que amb el *flexischooling* és possible que els nens se sentissin més aïllats, que suposés un impacte important en la tasca del professorat i que l'avaluació de l'aprenentatge esdevingués més complicada (Lawrence, 2017, p. 51).

D'altra banda, el *flexischooling* compta amb l'interès i el recolzament de part de la comunitat *homeschooler*. José Antonio Fernández²¹, en un pròleg d'un llibre de l'Asociación para la Libre Educación, del 2005, assenyalava que “tal vegada estar dins o fora de l'escola no sigui l'única opció possible, donat que és factible imaginar distints graus d'escolarització i desescolarització”. La Coordinadora Catalana pel Reconeixement i la Regulació de l'Educació en Família també ha reconegut que “hi ha famílies que s'eduquen en família interessades en coordinar-se amb l'escola i poder compartir certes activitats, classes, espais i recursos”. Finalment, Aragón Castro, autora de “Vivir sin cole”, expressa en el seu llibre que “un dels grans aspectes que no comparteixo de l'escolarització és el dels horaris (...) si les escoles tinguessin horari lliure, moltes coses canviarien” (Goiria, 2012, p. 428-429).

3.5. El *homeschooling* a les Illes Balears i a Menorca

L'ensenyança a casa no gaudeix de popularitat a l'arxipèlag balear; en concret, crida l'atenció l'absència quasi absoluta d'informació a la xarxa: amb prou feines es troben quatre notícies de premsa comptades que hi fan referència (una d'elles exclusiva per a subscriptors) i un article de Colom que data de l'any 1998. Aquesta mancança d'informació fa difícil oferir estadístiques fiables del fenomen a les Illes Balears. Colom, en l'article esmentat, xerrava de “cinc famílies amb onze nins” a Mallorca (Colom, 1998). Laura Mascaró, ja en el

²¹Antic col·laborador de Paulo Freire i exassessor del Ministeri d'Educació a Espanya.

2009, tenia constància de tres famílies *homeschoolers* a Menorca , vuit a Eivissa i algunes més a Mallorca, de les quals no en tenia dades. Es demanava, també “per què hi ha tan poca presència dels *homeschoolers* balears a la xarxa” (Mascaró, 2009). Dins del mateix any, una notícia de premsa donava la xifra de catorze famílies balears que no portaven els fills a l'escola (Europa Press, 2009); i també, durant el 2009, va aparèixer un article en la plataforma Hazteoir.org, on s'indicava que “segons estimacions, són més de 100 les llars de Balears que han exercit el seu dret a la llibertat educativa per acollir-se al model de *homeschooling*”, sense citar en cap moment de quina font provenien dites estimacions (CFuencisla, 2009). Finalment, el periòdic dBalears, un any més tard, donava la xifra de “més de quinze famílies” i hi afegia que “només les cinc de Menorca són les més visibles, perquè formen part de l'Associació per a la Lliure Educació (ALE)” (Polls, 2010). Des de l'any 2010, les notícies sobre l'ensenyament a casa a les Balears pràcticament han desaparegut i no s'ha publicat cap estadística per part de la premsa ni des de l'esfera investigadora, fet pel qual s'ha de treballar amb les dades anteriorment citades, la majoria de les quals assenyalen una quinzena de famílies *homeschoolers* balears per a l'any 2009 o 2010.

Quant a Menorca, segons na Laura Mascaró actualment no se sap de cap família que practiqui el *homeschooling* a l'illa, degut a la presència d'un fiscal força estricte amb aquest tema²². En els darrers quatre o cinc anys, una tècnica dels Serveis Socials insulars sí que recordava dos casos de famílies estrangeres ubicades a Maó, una de les quals va acabar escolaritzant el seu fill. Amb tot, Natàlia Gomila assegura que actualment “hi ha un bon nombre de famílies a l'illa que també estarien interessades en educar des de casa” però que no s'atreveixen a donar el pas²³. La presència d'escoles vives o alternatives a l'illa amb relatiu èxit, com el CEIP Tramuntana²⁴, confirmen, com

²²Veure intercanvi de correus electrònics amb na Laura Mascaró a l'annex 7.3.

²³Veure annex 7.1.

²⁴Centre situat en un entorn rural del terme municipal de Maó que treballa per projectes, tasques, simulacions i tallers sense utilitzar llibres de text. Web: <http://ceiptramuntana.blogspot.com.es>

a mínim, la presència de pares i mares disposats a acceptar models educatius alternatius per als seus fills.

4. Els defensors de l'escolarització i els defensors del *homeschooling*: atrancant postures

A priori, sembla diàfana l'oposició entre els defensors de l'escolarització a les aules i els defensors de l'ensenyament a casa: mentre els primers creuen contradictori deixar l'educació en mans dels pares, els segons lluiten per poder educar en llibertat els seus fills. En efecte, qui es limiti a realitzar anàlisis superficials d'un i d'altre col·lectiu no apreciarà gaires espais comuns entre ambdues postures; i, amb tot, una lectura detinguda dels motius del fenomen de l'educació a casa ofereix dades curioses que haurien de sonar als defensors de les virtuts de l'escola -o al manco, de l'escola pública- que, per extensió, són també defensors d'un model d'escolarització. O és que la majoria de professors no volen, ben igual que les famílies *homeschoolers*, que cada alumne o fill rebi una educació integral i se senti realitzat com a persona? O és que, per ventura, la innovació educativa -de cada cop més estesa en el món docent- no critica amb força les metodologies arcaïques d'ensenyament, l'abús de la classe magistral o el foment de la competitivitat entre alumnes?

És cert que existeixen obstacles a l'hora d'atrancar postures entre l'escola i el *homeschooling*: les mateixes famílies que eduquen a casa no es posen d'acord en quina és la millor opció pel que fa al reconeixement i/o la regulació del fenomen. Cabo (2012, p. 348) hi diferencia tres postures:

- Famílies partidàries de seguir en la situació actual d'alegalitat. Desconfien de la legalització per part de l'Administració, i prefereixen no arriscar-se a haver de patir canvis imposats com l'obligació de realitzar exàmens o les dificultats burocràtiques.
- Famílies partidàries del reconeixement legal del fenomen però no de regular-lo o, millor dit, d'establir només un control de mínims, com el fet

de poder accedir a exàmens lliures optatius i que s'accepti legalment aquesta opció.

- Famílies partidàries del reconeixement legal del fenomen i, a més, de regular-lo. Assenyalen els obstacles que han d'afrontar amb freqüència: la pressió social, la por de rebre una denúncia, la penalització acadèmica dels fills, etc.

Totes aquestes postures es fonamenten en el fet que el model d'escola actual és inamovible i difícilment anirà cap a millor. Ara bé, si l'escola tradicional es convertís en el paradigma d'escola democràtica i innovadora, quantes famílies *homeschoolers* acceptarien escolaritzar els seus fills? En una entrevista a Natàlia Gomila²⁵, mare menorquina que ha educat gairebé tots els seus fills a casa, reconeixia que preferiria un canvi en el model de l'escola pública ("ja que així se'n beneficiarien tots els nens") abans que aconseguir el reconeixement legal de l'educació a casa. Si ens atenim a la investigació de Cabo, la causa més important en la decisió d'educar a casa són els motius pedagògics, que assenyalen un 51% de famílies, mentre que de la resta de motius (socioafectius, personals, morals, polítics...), tot i suposar en conjunt un 49% de les raons, no n'hi ha cap en concret que superi el 20% (Cabo, 2012, p. 224). Dit d'altra manera: bona part de les famílies lluiten contra quelcom que és factible canviar des de les escoles i, encara que la majoria (un 95% de les enquestades) esgrimeixin motius addicionals, el principal factor per optar pel *homeschooling* és la mateixa pràctica educativa, la forma d'ensenyar i d'aprendre que troben que, a dins de les aules, no és l'adequada. Aquestes impressions es confirmen amb innumbrables testimonis de pares, mares i fills que eduquen en família. A tall d'exemple, i sense ànims de ser exhaustius:

- Natàlia Gomila, mare *exhomeschooler* menorquina: "no crec en el sistema educatiu actual (...) no s'aprèn experimentant, no està personalitzat. No pot ser que cada fillet hagi de saber fer el mateix, no ho veig lògic".²⁶

²⁵Veure entrevista completa a l'annex 7.1.

²⁶Ídem.

- Ana, mare espanyola de tres fills i una filla que s'eduquen a casa: “cada nen segueix el seu ritme i pel fet de tenir una atenció personalitzada es rendeix molt més”.
- Sergio, universitari de 20 anys, fill de l'anterior: “el que més m'ha agradat del *homeschooling* és el temps que em deixava per fer altres coses” (Rel i Suárez, 2016).
- Rafael Pavón, pare *homeschooler* mexicà: “abans d'impulsar els coneixements acadèmics, és important que els nostres fills adquireixin habilitats relacionades amb la capacitat d'expressió, la valoració de l'autoestima i l'estabilitat emocional” (Medina, 2017).
- Yvonne Laborda, exprofessora, divulgadora i mare de tres fills educats a casa: “no tenia sentit per a nosaltres que algú que no els coneixia (en referència als fills) decidís què havien d'aprendre, quant, com i a quin ritme” (Pallàs, 2014).
- Adriana i Antonio, pare i mare de Madrid que eduquen un fill de 8 anys a casa: “l'escola atrofia els interessos que sorgeixen durant la infància, es perden les ganes d'aprendre perquè no hi ha factor sorpresa” (Torres, 2017).
- Belén Gutiérrez, mare d'un fill amb altes capacitats educat a casa: “el que volíem era que no perdés la seva creativitat i la seva ànsia d'aprenentatge, i pensàvem que en un institut de poble tot allò es podia perdre” (Becerra, 2017).
- Azucena Caballero, mare *homeschooler*, empresària i antiga presidenta de l'Asociación para la Libre Educación: “amb un temps molt més breu, poden fer el mateix que en el col·legi, o fins i tot més, i gaudeixen de molt més temps per a ells (en referència als fills)” (Caballero, 2007).

Per recordar el concepte d'innovació educativa, tot i el seu caràcter polisèmic, podem fixar-nos en la definició de Carbonell (2001):

“La innovació consisteix en una sèrie d'intervencions, decisions i processos, amb cert grau d'intencionalitat i sistematització, que tracten de modificar actituds, idees, cultures, continguts i pràctiques pedagògiques. I,

a la vegada, suposa una altra forma d'organitzar i gestionar el currículum, el centre i la dinàmica de l'aula". (p. 17)

El mateix autor reconeixia, anys després, la importància en la innovació educativa de mesures com donar més protagonisme i llibertat a l'alumnat, fomentar la cooperació entre docents, procurar una major participació democràtica de tots els agents o modificar els espais de les escoles per fer-les més estimulants (Carbonell, 2017). Mesures que es proposen davant de la persistència, encara, d'un model tradicional d'educació associat a la imposició dels exàmens, als deures tradicionals, a l'abús de les lliçons magistrals, a la rutina educativa..., en definitiva, a una educació massa centrada en allò acadèmic i que respon amb lentitud als canvis de l'entorn, en paraules de Gerver (Álvarez, 2017).

Pel que fa a la visió de l'escola tradicional des del punt de vista de les famílies *homeschoolers*, no es posicionen contra l'escolarització ni contra l'escola. A tall d'exemple, en un informe del 2007, la Coordinadora Catalana pel Reconeixement i la Regulació de l'Educació en Família comunicava el següent: "L'educació en família no va contra l'escola, ni l'escolarització. L'escolarització universal és un dels grans reptes aconseguits el segle passat per poder donar una mínima formació a tota la societat" (Goiria, 2012, p. 429). En el mateix sentit, Laura Mascaró (2018) explica en el seu blog que "la majoria dels pares *homeschoolers* no estan en contra de l'escola" i afegeix: "alguns (pares i mares) desitjarien que hi hagués un canvi profund en el sistema escolar per poder dur els seus fills (a l'escola)". Comparteixen opinions similars tres persones relacionades amb ALE: Silvia Ocaña, antiga portaveu (Mouzo, 2012), Marta García, exvicepresidenta (Martín, 2010) o Antonio Cruz, actual president de l'associació (Rei i Suárez, 2016).

Es poden resumir les principals concordances entre les reivindicacions de les famílies que eduquen a casa i les dels defensors de la innovació educativa així:

Reivindicacions principals de famílies *homeschoolers* i defensors de la innovació educativa

- Més protagonisme i llibertat a l'alumnat: tenir en compte altres capacitats i habilitats i no només els coneixements acadèmics de l'alumne, reforçar la seva autoestima, dotar de més temps lliure als nens, etc.

- Major participació de tots els agents del procés educatiu: més implicació de les famílies en el procés d'aprenentatge dels seus fills, evitar que els docents siguin aliens a les particularitats de cada alumne, obrir els centres educatius a la comunitat local, etc.

- Escoles més estimulants i vives: convertir les escoles en centres educatius atractius per als alumnes, evitar donar una imatge de centre tancat, avorrit i que desmotiva o que, fins i tot, provoca temor o estrès.

- Personalització de l'aprenentatge: respectar el ritme d'aprenentatge de cada nen. Entendre que no tothom té les mateixes capacitats, i que es poden desenvolupar altres intel·ligències diferents a la lògico-matemàtica o la lingüística.

- Evitar el model educatiu tradicional: promoure la cooperació, fugir de la competitivitat acadèmica, limitar l'ús de l'exposició magistral, limitar o eliminar els deures a casa, apostar per les noves tecnologies, cercar sistemes d'avaluació més justos que no consisteixen només o principalment en proves o exàmens finals, etc.

De la mateixa manera, no es poden negar les discrepàncies entre ambdues postures. Segons la classificació de Gorla (2012, p. 131-132), resulta difícil pensar que una tipologia de "família protectora", la qual vol protegir els fills d'influències exteriors i viure l'experiència educativa de primeríssima mà, arribi a confiar en els beneficis de qualsevol tipus d'escola. Tampoc les "famílies rebels", que rebutgen el paper de les institucions públiques, serien bones candidates per escolaritzar els seus fills, encara que s'assolissin innovacions en matèria educativa a les aules. Cabo (2012, p. 362) també assenyala

beneficis que expressen algunes famílies i que no sempre són fàcils d'encaixar dins d'un model d'escola pública: en són exemples el fet de "poder aprendre amb persones d'altres grups d'edat" o de "poder destinar més temps a les ensenyances artístiques". Laura Mascaró (2018), d'altra banda, reconeix que "no tornàriem a l'escola ni encara que existís el sistema perfecte". Sigui com sigui, és impossible que tots els pares i mares que opten per l'ensenyament a casa siguin partidaris d'escolaritzar els seus fills, per molt que canviés la situació als centres educatius. El fet destacable és que una bona part de famílies sí que hi estarien disposades, sempre i quan es donessin passes en matèria d'innovació educativa.

5. Conclusions

I

Existeixen punts de pensament comuns entre els defensors del *homeschooling* i els defensors del model d'escola innovadora. Ambdós bàndols aposten per la personalització de l'aprenentatge, l'educació en valors cooperatius o la creativitat dins de les aules, entre d'altres. I defugen la classe magistral com a eina d'aprenentatge principal, el sistema dels deures a casa, la monotonia dins les aules o la inflexibilitat a l'hora d'avaluar.

II

Cal treballar en la innovació educativa a les institucions educatives. Un nombre important de pares i mares que eduquen els seus fills a casa preferirien un sistema d'escolarització –normalment pública- que complís amb els requeriments que ells troben més adequats envers l'educació dels seus fills. És cert, amb tot, que altres famílies *homeschoolers* no acceptarien portar els fills a l'escola, encara que aquesta canviés de forma significativa.

III

És necessari que augmenti la investigació envers el *homeschooling* a l'Estat espanyol. El no reconeixement legal del fenomen i el fet que tan poques famílies espanyoles el segueixin no anima la recerca científica. A tall d'exemple, en tot l'Estat només existeixen dues tesis doctorals publicades que tractin el fenomen de l'educació a casa de manera directa (les de Cabo i Goiria), així com un nombre molt reduït de màsters o treballs de fi de grau. De fet, el present treball suposa el primer treball de fi de màster sobre el *homeschooling* que s'hagi fet mai per un alumne del Màster de formació del professorat de la Universitat de les Illes Balears. Curiosament, l'educació a casa sí que és un tema tractat amb certa freqüència pels mitjans de comunicació espanyols: només per a aquest treball s'han fet servir referències d'una quinzena d'articles i entrevistes publicats en premsa escrita i digital, i se n'han consultat al manco una vintena més que no formen part de la bibliografia.

IV

La major dificultat del present treball ha estat trobar articles científics sobre el *homeschooling* a l'Estat espanyol, fet que contrasta amb la vasta informació en anglès disponible a la xarxa, però que no hem pogut utilitzar atès que es refereix, normalment, a l'experiència de l'educació a casa en països anglosaxons.

V

La particularitat de la situació legal del *homeschooling* a Espanya -a mig camí entre la legalitat i la il·legalitat-, la relativa desconexença del model, les llacunes en la recerca científica i les variades creences populars fan que sigui complicat posicionar-se sobre el fenomen al nostre país, així com proposar mesures envers la regulació legal del mateix. Els defensors del model assenyalen el declivi de les escoles tradicionals, argumenten que hi ha d'haver

llibertat per educar a casa i, de vegades, ofereixen testimonis puntuals sobre l'èxit d'alguns joves que s'han educat a casa. Però no poden aportar cap tipus d'investigació que recolzi la idoneïtat del *homeschooling* davant el model d'escolarització. D'altra banda, els qui es mostren contraris a aquesta pràctica educativa tampoc no poden verificar que els nens que s'hi eduquen pateixin problemes amb posterioritat, i centren les seves crítiques en les dificultats d'aquest model o apel·len als imperatius de la Llei.

VI

En la nostra opinió, creiem que la present investigació aconsegueix oferir una acurada radiografia actual del fenomen del *homeschooling* a l'Estat espanyol. Creiem també que resulta indispensable, considerant els espais comuns entre les famílies *homeschoolers* i la innovació educativa, seguir lluitant per escoles més democràtiques, crítiques, vives i centrades en l'alumne, que evitin el model educatiu tradicional. Açò permetria que un percentatge important de famílies que ensenyen a casa acceptés portar els seus fills a l'escola, els quals es beneficiarien d'una educació de qualitat sense el gran sacrifici que suposa per als pares fer-se càrrec personalment de l'educació dels seus fills.

Emperò més enllà d'aquest convenciment en l'aposta per la innovació educativa, se'ns fa complicat posicionar-nos en un o altre bàndol pel que fa a la regulació d'aquest fenomen tan complex com és el *homeschooling*. Pel que hem pogut aprendre durant la investigació, creiem necessari el reconeixement legal de l'educació a casa, sempre sota una sèrie de condicions de control per part dels poders públics, atès que l'educació dels menors és quelcom que no es pot agafar amb lleugeresa.

6. Bibliografía i webgrafia

- Asociación para la Libre Educación (2005). *Razones para educar en familia. Testimonios de homeschooling en España*. Olivenza: TREMN.
- Alirio, Á., Africano, B., Febres-Cordero M. i Carrillo, T. (2016) Una aproximación a las pedagogías alternativas. *Educere*, 66, 237-248.
- Álvarez, P. (4 octubre 2017). Richard Gerver: “Hay demasiadas modas pasajera en la educación”. *El país*. Recuperat de https://politica.elpais.com/politica/2017/10/02/actualidad/1506943955_129970.html
- Álvarez, P. (22 octubre 2008). La casa no es una escuela. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/diario/2008/10/22/sociedad/1224626401_850215.html
- Basham, P, Merrifield, J. i Hepburn, C.R. (2007). *Home schooling: from the extreme to the mainstream* (2a ed.). Vancouver: The Fraser Institute. Recuperat de <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/Homeschooling2007.pdf>
- Becerra, J. (20 juliol 2017). ‘Homeschooling’ con final feliz. *El Mundo*. Recuperat de <http://www.elmundo.es/vida-sana/familia-y-co/2017/07/20/596c7dda22601d3d468b4636.html>
- Belando, M.J. (2009). El movimiento desescolarizador y la alternativa de la educación en el hogar. La práctica de esta modalidad educativa en España. *XXVIII Seminario Interuniversitario de la Teoría de la Educación. Escuela hoy. La teoría de la educación en el proceso colectivo de construcción del conocimiento*, Universidad de Oviedo. Noviembre 2009.
- Caballero, A. (2007). *Educación en casa Telediario* [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=OoR2XIQ0eKs>

- Cabo, C. (2012). *El homeschooling en España: descripción y análisis del fenómeno* (Tesi doctoral, Universidad de Oviedo). Recuperat de <http://www.tdx.cat/handle/10803/133672>
- Carbonell, J. (2017). ¿De qué hablamos cuando hablamos de innovación? [missatge en un blog]. Recuperat de <http://eldiariodelaeducacion.com/pedagogiasxxi/2017/01/09/de-que-hablamos-cuando-hablamos-de-innovacion/>
- Carbonell, J. (2001). *La aventura de innovar. El cambio en la escuela*. Madrid: Morata.
- CFuencisla (2009). *Más de cien familias baleares se acogen al homeschooling*. Hazteoir.org. Recuperat de <http://www.hazteoir.org/node/20532>
- Colom, A. J. (1998). Darreres experiències d'innovació educativa a les Balears. *L'Arc: quadern informatiu de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears*, 5, 68-73.
- Contreras, J. (2004). Una educación diferente. *Cuadernos de Pedagogía*, 341, 12-17.
- Contreras, J. (2003). Hay otras escuelas. *Cooperación Educativa/Kikirikí*, 70, 39-43.
- Del Arco, I. (2015). *L'escola del segle XXI. Contextos, processos i reptes de futur*. Lleida: Universitat de Lleida.
- Díaz, A. (2011). La desescolarización, cuarenta años después. *XII Congreso Internacional de la Educación*. Recuperat de <http://www.cite2011.com/Comunicaciones/Escuela/116.pdf>
- Epysteme (2018). *Programa High School*. Recuperat de www.epysteme.org/index.php?option=com_content&view=article&id=206&Itemid=59

- Europa Press (10 maig 2009). Más de 14 familias de Baleares no llevan a sus hijos al colegio y los educan en casa. *Europa Press*. Recuperat de <http://www.europapress.es/illes-balears/noticia-mas-14-familias-baleares-no-llevan-hijos-colegio-educan-casa-20090510161524.html>
- Fernández, A., Nordmann, J. i Ponci, J. (2010). Informe 2008/2009 sobre las libertades educativas en el mundo. *OIDEL*. Recuperat de http://oidel.org/doc/Rapport_08_09_libertes/Es_01.pdf
- Fernández, M. (2014). ¿Educar en casa, sin escuela? Sólo si se demuestra igual o mejor que ella [missatge en un blog]. Recuperat de <http://blog.enguita.info/2014/02/educar-en-casa-sin-escuela-solo-si-se.html>
- Feu, J. (2004). La escuela rural en España: apuntes sobre las potencialidades pedagógicas, relacionales y humanas de la misma. *Revista Digital eRural, Educación, cultura y desarrollo rural*, 3, 1-13.
- García, N. (20 abril 2017). Homeschooling: 4.000 familias en España practican la formación escolar en casa. *El economista*. Recuperat de <http://www.eleconomista.es/economia/noticias/8303607/04/17/Entre-2000-y-4000-familias-practican-en-Espana-la-formacion-escolar-en-casa-.html>
- Goiria, M. (2016). Tu hijo va mal en el colegio y la culpa es tuya [missatge en un blog]. Recuperat de <https://madalen.wordpress.com/2016/05/08/tu-hijo-va-mal-en-el-colegio-y-la-culpa-es-tuya/>
- Goiria, M. (2014). ¿Qué países han prohibido el homeschool? [missatge en un blog]. Recuperat de <https://madalen.wordpress.com/2014/01/07/que-paises-han-prohibido-el-homeschool/>
- Goiria, M. (2012). *La opción de educar en casa* (Tesi doctoral, Universitat del País Basc). Recuperat de http://www.unav.edu/matrimonioyfamilia/observatorio/uploads/31378_Goiria_Opcion-educar-2012.pdf

Goiria, M. (2012b). Una nueva iniciativa: la Plataforma por la Libertad Educativa de Laura Mascaró [missatge en un blog]. Recuperat de <https://madalen.wordpress.com/2012/03/21/una-nueva-iniciativa-la-plataforma-por-la-libertad-educativa-de-laura-mascaro/>

Holt, J. (2005). *The underachieving school*. Boulder: Sentient Publications.

Lawrence, C. (2017). *Can sharing education between home and school benefit the child with autism?* (Tesi doctoral, Sheffield Hallam University). Recuperat de http://shura.shu.ac.uk/16597/1/Lawrence_can_sharing_2017_edited.pdf

Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa. *BOE núm. 295, de 10 de desembre de 2013*. Recuperat de https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2013/12/10/pdfs/BOE-A-2013-12886-C.pdf

López, C. (2013). Patria potestad y derecho a la educación a propósito del homeschooling. *Revista europea de Derechos Fundamentales*, 21, 79-116.

Ludus (2018). *Proyectos educativos*. Recuperat de <http://ludus.org.es/es/projects>

Martín, A. (17 desembre 2010). "Educar a los hijos en casa requiere más energía, es más fácil soltarles en el colegio". *RTVE*. Recuperat de <http://www.rtve.es/noticias/20101217/educar-hijos-casa-requiere-mas-energia-mas-facil-soltarles-colegio/388037.shtml>

Mascaró, L. (2018). Educar sin escuela – artículo en la revista OGE [missatge en un blog]. Recuperat de <https://lauramascaro.com/homeschooling/oqe2/>

Mascaró, L. (març 2016). *Legalidad del homeschooling en España* [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=l4udIWaxKqg>

Mascaró, L. (2011). Juego de Damas [missatge en un blog]. Recuperat de <https://lauramascaro.com/medios/juego-de-damas/>

- Mascaró, L. (2009). Homeschooling en Balears [missatge en un blog]. Recuperat de <http://fishtobirds.blogspot.com.es/2009/10/homeschooling-en-baleares.html>
- Medina, A. (15 maig 2017). Homeschooling: Cuando los padres se rebelan ante la educación oficial. *Forbes México*. Recuperat de <https://www.forbes.com.mx/homeschooling-cuando-los-padres-se-rebelan-sistema/>
- Mouzo, J. (24 desembre 2012). La alternativa al colegio. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/ccaa/2012/12/23/catalunya/1356291643_409467.html
- Muñoz, M. (2013). ENTREVISTA A ANA MARÍA REDONDO GARCÍA. *Avances en Supervisión Educativa*, (18). Recuperat de <https://avances.adide.org/index.php/ase/article/view/146/146>
- National Center for Education Statistics (2012). *Table 206.10. Number and percentage of homeschooled students ages 5 through 17 with a grade equivalent of kindergarten through 12th grade, by selected child, parent, and household characteristics: 2003, 2007, and 2012*. Recuperat de https://nces.ed.gov/programs/digest/d15/tables/dt15_206.10.asp
- Neill, A.S. (1960). *Summerhill: a radical approach to child rearing*. Recuperat de https://trisquel.info/files/summerhill-english_1.pdf
- Ojo de Agua (2018). *Ideas básicas*. Recuperat de <http://ojodeagua.es/ideas-basicas/>
- Pallàs, E. (2014). Entrevista a Yvonne Laborda, educando en casa [missatge en un blog]. Recuperat de <http://sloyu.com/blog/blog/2014/04/24/entrevista-yvonne-laborda-educando-en-casa/>
- Pérez-Barco, M. J. (7 octubre 2013). Harvard se rifa a los niños educados en casa. *ABC*. Recuperat de <http://www.abc.es/familia-padres-hijos/20131007/abci-homeschooling-educacion-familia-201309231231.html>

- Pérez, M.E. (2016). *Homeschooling, una opción educativa para las familias españolas* (Treball de fi de grau no publicat). Universidad de Sevilla.
- Pérez, S. (16 juliol 2017). Enseñar en casa, una opción alegal en España que mantiene en vilo a las familias. *Eldiario.es*. Recuperat de https://www.eldiario.es/sociedad/Ensenar-opcion-alegal-mantiene-familias_0_661434077.html
- Polls, C. (13 desembre 2010). Com educar a casa, no hi ha res. *Diari de Balears*. Recuperat de <https://dbalears.cat/politica/2010/12/13/245417/com-educar-a-casa-no-hi-ha-res.html>
- Rel, J. I Suárez, C. (25 setembre 2016). Aprender sin pisar el colegio. *El español*. Recuperat de https://www.elespanol.com/sociedad/20160924/157984592_0.html
- Soberanes J.M. i Trejo, L.A. (2011). Educación escolarizada vs. educación en casa. Reflexiones sobre la sentencia *homeschooling* del Tribunal Constitucional español. *Cuestiones constitucionales*, 25, 353-365.
- Such, M. (7 octubre 2015). ¿Por qué quiero educar a mi hijo en casa? Las razones de los homeschoolers [missatge en un blog]. Recuperat de <https://www.bloglenovo.es/por-que-quiero-educar-a-mi-hijo-en-casa-las-razones-del-homeschooling/>
- Torres, A. (16 octubre 2017). Familias que se rebelan contra el sistema y educan a sus hijos en casa. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/economia/2017/10/11/actualidad/1507731627_695560.html
- Vila, J.C. (octubre 2015). *Entrevista completa a JCVila en el Documental Educación a la carta* [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=YmFIMbWNmPo>

- Villarino, A. (29 novembre 2015). El 'boom' de la educación libre en España. *El Confidencial*. Recuperat de https://www.elconfidencial.com/sociedad/2015-11-29/carino-vamos-a-experimentar-con-los-ninos-el-boom-de-la-educacion-libre-en-espana_1107996/
- Viúdez, J. (17 desembre 2010). Solo la escuela enseña a convivir. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/diario/2010/12/17/sociedad/1292540401_850215.html
- West, R. (2009). The Harms of Homeschooling. *Philosophy and Public Policy Quarterly*, 29, 7-11.
- Zamora, I. (13 juny 2012). Mi hijo no va al colegio, pero está mucho más preparado que el resto. *ABC*. Recuperat de <http://www.abc.es/20120506/sociedad/abci-educar-familia-casa-201205031137.html>

7. Annexos

7.1. Entrevista amb Natàlia Gomila, mare *homeschooler*

1. De forma breu, què entens tu per *homeschooling*?

Ho entenc com una manera d'educar des de casa, sense inquietuds, adaptant-se al ritme d'aprenentatge dels fills. Cal considerar que el desenvolupament més intel·lectual de les persones no es dona fins als 12 anys, és un fet demostrat i, per tant, considero que abans d'aquesta edat no es té obligació d'introduir-los continguts dins el cervell, sinó que és millor que aprenguin jugant i amb llibertat. I no amb horaris rígids, exàmens de memoritzar, deures a casa, etc. A partir dels 12 anys, com dic, sí que es nota molt com que el cervell es desenvolupa.

2. Quins motius varen influir per educar els fills des de casa? Què et va fer preferir aquest model enlloc del tradicional?

No crec en el sistema educatiu actual, és un absurd total. No s'aprèn experimentant, no està individualitzat a cada alumne; els fillets i filletes quan són petits tenen moltes ganes d'aprendre però al seu ritme, cadascú es comporta d'una manera i tenen les seves inquietuds. No pot ser que des dels 6 anys en què l'escolarització és obligatòria cada fillet hagi de saber fer el mateix, no ho veig lògic. En el meu cas, havia estudiat sempre a l'escola i em vaig treure l'ESO sense dificultats, de la manera habitual, sense problemes de *bullying* o experiències traumàtiques de cap tipus. Vaig elegir el *homeschooling*, després de llegir i informar-me molt sobre el mateix, perquè tenia clar que era el sistema en conjunt que no funcionava, no per cap fet aïllat o mala experiència concreta que m'hagués succeït a jo.

3. Educar els fills des de casa no sempre implica que els pares se n'hagin de fer càrrec exclusivament. N'hi ha que contracten professors particulars, es troben amb altres famílies *homeschoolers*, contacten

escoles privades a distància per aconseguir materials o assessorament...

Com ho vas fer tu?

En el meu cas ho vaig deixar tot pels meus fills i els vaig educar personalment amb dedicació exclusiva, sense recórrer a professors privats o altres professionals. Mentre el pare treballava, jo quedava amb els fills i estudiàvem amb llibres de text com els que es tenen a l'escola, però de forma molt lliure, sense horaris imposats i respectant el ritme d'aprenentatge. També empràvem materials basats en el mètode Montessori, i vam intentar obtenir assessorament legal de la ClonLara School, però vam desistir sobretot pel seu alt cost.

Un avantatge en el nostre cas va ser el fet de viure al camp (Son Morell i La Vall) amb les meves dues germanes, també mares *homeschoolers*, prop de casa. Així, ens solíem reunir cada dia i els nens interactuaven entre ells, constituint un grupet de 10 fillets i filletes que jugaven i aprenien en conjunt.

4. Quins avantatges vos heu trobat en el vostre cas educant els fills des de casa?

En primer lloc, va ser una experiència molt polida i gratificant, ho tornaria a repetir sense cap dubte. Triar el *homeschooling* implica un gran sacrifici però alhora vas comprovant com es recullen els fruits del que has anat ensenyant als teus fills i açò és força especial. Des dels propis instituts, en veure com s'han adaptat les meves filles i els seus bons resultats acadèmics, m'han felicitat per la manera en què els he educat des de casa. Afegir també la satisfacció de veure que els teus fills poden créixer amb llibertat, sense horaris marcats i essent feliços; per a mi açò resulta positiu, altres potser no ho troben així.

5. I quins inconvenients?

Com he comentat, és un gran sacrifici. Jo durant uns anys vaig decidir ser només *mare*, amb tota la il·lusió del món però també havent de renunciar a fer una feina normal i als seus ingressos, a les teves aficions, etc. També hi ha la part social d'afrontar les crítiques que et fa la gent que no entén aquest model o

directament el critica; sovint m'he trobat no només amb crítiques a jo, sinó també als meus propis fills (“si no vas a escola no sabràs res”), fins i tot per part de coneguts o membres de la teva família. I fa mal. Açò implica també un sentiment de solitud, el fet de ser tan poques famílies amb el mètode del *homeschooling*. Però si hagués de destacar un inconvenient seria el sistema legal. En el nostre cas fou un procés molt llarg, lent i en ocasions tortuós, que arriba a desanimar. Jo vaig seguir perquè en tot moment estava convençuda de què estava fent el correcte.

6. Molta gent pensa que un fillet no escolaritzat tindrà problemes per socialitzar, per relacionar-se amb altres nens. Des de la teua experiència, què els hi diries?

Dir que els nens no escolaritzats no es relacionen és un mite, de gent que no ha viscut mai el *homeschooling* i es pensa que els nens només poden socialitzar a l'escola. Nosaltres portàvem els nens els capvespres, a jugar amb els altres nens quan ja havien acabat l'horari de classes, i es relacionaven com els altres. També he de dir que vam tenir la sort de viure al camp i, com ja he explicat, dues famílies més a prop de casa amb les que ens trobàvem molt. Potser a una gran ciutat és diferent, no ho sé, però en el nostre cas no han tingut mai problemes de falta de relacions personals.

7. Trobes que qualsevol família està preparada per educar els fills amb el *Homeschooling*? Problemes legals de banda, és una decisió que sol implicar o més temps o gastar més doblers, o les dues coses. També n'hi ha que tenen dubtes sobre la capacitat dels pares: coneixements, aptitud pedagògica... Què et sembla?

Jo crec que, llevat d'excepcions, tothom està preparat per educar els fills des de casa sempre i quan n'estiguis convençut. Quant a la necessitat de doblers, jo a vegades feia de cangur, aprofitant així perquè els meus petits es veiessin amb altres nens, i m'encarregava de netejar un local el vespre, quan ficava els fills al llit. I el meu marit treballava. Pel que fa a les capacitats dels pares, fins als 12 anys ja he dit que el cervell no comença a desenvolupar la part més

intel·lectual, i els continguts que han d'aprendre fins aquesta edat no suposen problema, crec que gairebé tothom està preparat. A més, tots tenim una eina magnífica a la nostra disposició que és Internet: quan oblides una norma ortogràfica o el que sigui, només has de consultar-ho en un cercador i en un minut ja disposes de la informació. Dels 12 fins als 16 anys ja pot ser un poc més complicat, però igualment crec que amb la motivació suficient qualsevol pare o mare se'n pot fer càrrec.

8. Concretant a Menorca, què en penses de la situació actual del *homeschooling*? Ha canviat molt en els darrers anys?

Ara, amb els fills a l'escola ja no estic molt al dia de la situació del *homeschooling* a Menorca, però sí que us puc dir que hi ha un bon nombre de famílies a l'illa que també estarien interessades en educar des de casa. El problema és que no s'atreveixen a donar el pas, principalment per por les conseqüències que pot marcar la llei. Quan jo educava els fills amb aquest mètode, durant un estiu ens reuníem una vintena de famílies per compartir experiències i pensaments, etc. Però després arribava el setembre i tothom es feia enrere i acabava escolaritzant els fills. Més recentment sé que hi hagut intents de crear una escola lliure, a manera d'alternativa al model típic d'escoles, però no em consta que els esforços hagin servit per res. Actualment jo no conec cap família de Menorca que eduqui els fills des de casa.

9. Na Laura Mascaró ens va comentar que més d'una família ha hagut de sortir de l'illa per educar els seus fills amb aquest model. En el teu cas hi va haver problemes legals? Com ho va afrontar?

Sí que en vam tenir. En primer lloc, vam rebre una denúncia anònima i ens van contactar des dels Serveis socials de l'Ajuntament. Van venir a casa nostra a entrevistar-nos i es quedaven a quadres en veure que de cap manera els nostres fills estaven desatesos, que no era un problema d'absència escolar típic en què hi pot haver abandonament familiar, sinó que ens encarregàvem dels nens més que mai. Com que les treballadores socials no sabien prou bé què fer amb un cas com el nostre, ens enviaven cap a la Fiscalia de menors i

torna a començar: entrevistes amb psicòlegs de menors, inspeccions a casa perquè volien veure el procés d'aprenentatge que els hi oferíem, materials utilitzats, etc. En tot moment has d'anar demostrant que tu no fas cap mal als fills i que te n'encarregues de l'educació. Això darrer ho vam haver de dir també davant la jutgessa que ens va entrevistar (quan la Fiscalia ja no sabia què fer) i, després d'això, sense necessitat de judici, van emetre un informe totalment favorable que indicava que érem una família responsable.

Per altra banda, nosaltres, com a pares, vam proposar una solució: que fessin exàmens als nostres fills i així veurien que realment s'han educat des de casa i no han estat deixats a la seva sort. S'hi van negar ja que, en la meua opinió, això hauria significat normalitzar el *homeschooling*.

Vau rebre cap amenaça directa de retirar-vos la custòdia legal dels fills?

De forma directa no, però sempre portes la por, la incertesa al damunt de si el fiscal vindrà a retirar-te la custòdia. La part legal és un gran monstre i la principal dificultat quan vols educar els teus fills amb llibertat. Jo vaig estar al cent per cent convençuda tot el temps de lluitar fins al darrer moment, però per moments es fa tot molt difícil.

10. El *Homeschooling* és encara un model relativament desconegut a tot el país, que moltes vegades inspira desconfiança, també hi ha certs tòpics (educació de *hippies*, etc.). A altres països, en canvi, està més difós i acceptat. Què es necessita perquè la situació canviï a Espanya?

M'agradaria molt que es legalitzés el *homeschooling* com han fet a altres països. Ara bé, un canvi de normativa, i més amb un govern conservador com el que tenim ara és molt difícil. També cal comentar que existeixen diferències entre els propis territoris de l'estat: mentre a Menorca el fiscal és molt estricte, a Madrid (on viu na Laura Mascaró) potser no ho és tant, per posar un exemple.

11. Per acabar, tens dues opcions: 1) Legalitzar l'educació des de casa o 2) Canviar el sistema educatiu públic cap a una escola que realment té en

compte les necessitats d'aprenentatge de cada nen i fuig de les classes tradicionals. Quina tries?

Em quedo amb la segona opció, donat que així es beneficiarien tots els nens.

De nou, em sembla molt difícil, ja que s'ha de canviar tot el sistema...

7.2. Entrevista amb una treballadora social del Consell Insular de Menorca:

NOTA: la persona entrevistada ha sol·licitat l'anonimat en l'entrevista. Addueix que encara que no desveli noms, ella no està autoritzada a compartir informació dels casos.

1. En quin any et vas trobar amb aquest cas de *homeschooling*? De quina població era la família que el practicava?

En el 2005. La família era de Ciutadella.

2. Des dels Serveis socials, com us vau adonar de l'existència d'aquest cas? Recordes si va ser per mitjà de denúncia?

Va ser la Fiscalia de Menors del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears la que ens va demanar la valoració de la situació de desescolarització i si hi havia aïllament social dels menors.

3. Com a treballadora social, quines van ser les primeres mesures que vas prendre en ocupar-te d'aquest cas? Tenies clar com actuar des d'un primer moment? (P.ex: si tenies dubtes, si vas contactar tot d'una amb la família, si primer vas estudiar el tema de la legalitat del *homeschooling*, si vas consultar amb algun altre company/a, etc.)

Primerament, em vaig coordinar amb la Conselleria d'Educació per conèixer la legislació sobre el *homeschooling*. Després, la feina es va dur a terme amb un equip multidisciplinari, que sol estar format per un psicòleg, un treballador social i un educador social, a més de l'assessorament jurídic que ofereix la figura de l'advocada adscrita al Servei. La feina del Servei va consistir en valorar si la família actuava amb negligència en la cura dels seus fills, si es donava una situació d'aïllament social, etc. És a dir: si hi havia una situació de desprotecció o de desemparament.

4. Quina va ser la teua primera impressió en conèixer la família? Pots escriure qualsevol aspecte que recordis o et cridés l'atenció. P.ex: si et

van semblar persones respectuoses, si expressaven por d'arribar a perdre la custòdia, si semblaven persones cultes i formades, etc.

La primera impressió va ésser veure el convenciment de la família pel que fa al fet que estaven fent el millor per als seus fills. Recordo com, en algun moment, en sentir-se qüestionats pel que fa al seu rol parental, hi va haver molta tensió amb la família, van perdre les formes en moments puntuals i van qüestionar, també, el model educatiu que els tècnics que fèiem la valoració estàvem donant als nostres propis fills.

També crec que la persona qui estava al càrrec de l'educació dels menors no tenia el nivell de coneixements adequat.

5. Recordes els motius que al·legava aquesta família per educar el seu fill a casa?

Educaven els seus fills a casa principalment perquè no estaven conformes amb el model escolar vigent.

6. Vas arribar a veure la forma en què la família educava el fill a casa? Recordes si utilitzaven llibres o materials, si seguien horaris, si ho feien de forma molt flexible...?

Sí, ja que es va realitzar una visita puntual al domicili de la família. Recordo que els horaris i materials emprats eren molt flexibles.

PREGUNTES GENERALS:

7. Tens constància de cap altre cas similar en els darrers 4 o 5 anys a Menorca? Si és que sí, podries indicar en quina població s'ha produït?

Tenc constància d'un cas a Maó: es tractava d'una persona de nacionalitat britànica l'objectiu de la qual era l'ingrés a un determinat centre educatiu anglès i s'estava preparant per fer-ho. En aquest cas hi havia un suport acadèmic molt estructurat.

Un altre cas més recent, també a Maó, fou el d'una família italiana que acabava d'arribar a l'illa i la mare, que era professora, volia responsabilitzar-se

de l'educació del seu fill. Al final, va acabar escolaritzant el seu fill quan es van assabentar que a Espanya no era legal aquesta opció

8. Abans de trobar-te amb aquest cas concret, havies sentit mai a parlar del *homeschooling* o educació a casa?

Sí, n'havia sentit a parlar.

9. A nivell personal, i al marge que sigui legal o no, et sembla adequada l'opció d'educar a casa? Assenyala, si pots, quins inconvenients i/o avantatges creus que pot tenir.

Crec que aquesta opció representa molta implicació i una gran feineda extra per als pares. És una opció personal, però penso que només es vàlida quan al fill se li poden donar garanties d'uns coneixements i d'una preparació adequats, per si en algun moment volgués entrar en el món educatiu reglat, a fi que no es trobés en desavantatge i això l'empenyés cap a una situació de fracàs escolar.

10. (optatiu): qualsevol altre aspecte que vulguis comentar.

Crec que des dels Serveis Socials només podem intervenir en casos de *homeschooling* quan es dona una situació de risc social. Per exemple, si hi ha aïllament de la comunitat en què viu el menor o menors.

7.3. Intercanvi de correus electrònics amb na Laura Mascaró:

NOTA: aquest intercanvi de correus electrònics es va dur a terme el mes d'octubre de 2017, amb motiu d'un altre treball d'investigació també relacionat amb l'ensenyament a casa.

Email 1:	
Joan Calafat:	<p>Bones tardes, Laura.</p> <p>El meu nom és Joan Calafat i som alumne del màster de professorat que s'imparteix a la UIB, a Alaior. Juntament amb un altre company, en Miquel, hem elegit fer un treball de recerca relacionat amb el <i>homeschooling</i>. L'hem triat perquè és una opció minoritària i relativament desconeguda a les aules, però que ens sembla prou interessant per estudiar-la i, al manco, conèixer-la una mica més i compartir l'experiència amb la resta de la classe.</p> <p>Açò implica, entre altres coses, fer una mica de treball de camp, i ens agradaria molt poder entrevistar alguna família de Menorca amb aquest model educatiu. Sense cap tipus de compromís, creus que ens podries ajudar? Tu no vius a Menorca, o sí? En cas negatiu, coneixes alguna família de l'illa? Hem cercat molt per Internet però només hem trobat una notícia d'una família de Sant Lluís de fa uns anys, però cap manera de contactar-la...</p> <p>Sigui quina sigui la resposta, moltíssimes gràcies per endavant!</p>
Laura Mascaró:	<p>Bones tardes, Joan.</p> <p>M'alegra que hàgiu triat aquest tema, fa molta falta donar-lo a conèixer. Jo visc a Madrid, me'n vaig anar precisament per</p>

	<p>poder educar a casa. A Menorca ja no hi queda cap família perquè tenim un fiscal molt estricte. Aquella família de Sant Lluís se'n va anar a viure a Xile quan els van amenaçar amb retirar-los sa custòdia.</p> <p>Hi ha una família de Ciutadella amb 5 fills que es van educar a casa bastants anys. Es dos majors no han anat mai a escolar i ja tenen més de 20 anys. Es mitjans han fet uns anys a casa i ara van a s'institut i sa petita va fer infantil a casa i ara fa primària a escolar. Tal vegada podríeu xerrar amb ells, però si lo que voleu es veure com és es dia a dia, no serà possible.</p> <p>Si voleu contactar amb famílies de Mallorca, Catalunya o altres parts d'Espanya, els hi puc passar es teu missatge per si volen col·laborar.</p> <p>Es telèfon de na Natalia Gomila, de Ciutadella és 645950781. Diga-li que te l'he donat jo.</p> <p>També vos pot interessar parlar amb una pedagoga, formadora de formadors, que és molt favorable a aquest tipus d'educació. És na Guida Al.lès de Ferreries https://about.me/guidaalles</p> <p>T'agrairia que m'anéssiu informant de sa vostra investigació i conclusions.</p>
Email 2:	
Joan Calafat:	<p>Moltes gràcies per la ràpida resposta!!</p> <p>Sé qui és na Guida, però ignorava que fos partidària d'aquest model educatiu, sa veritat. Mirarem de contactar-la! Na Natalia Gomila és membre de la família de 5 fills que</p>

	<p>comentes? M'apunt el telèfon, i ja avisaré que ens l'has proporcionat tu.</p> <p>També ens serveix i sorprèn molt aquestes informacions sobre la situació actual a l'illa: en triar el tema, el professor ens havia dit que de fet encara hi quedaven algunes famílies a Menorca educant amb el homeschooling .</p> <p>No et preocupis, amb aquestes dades que ens dones de moment ja anam servits. Si haguéssim de contactar algú de fora de Menorca crec que tenim prou recursos per fer-ho, la mateixa web d'ALE té enllaços útils, i una xerrada ràpida per Skype o telèfon és bona d'aclarir. Coneixem en Carlos Seguí, antic fiscal de l'illa; si tenim temps potser també seria curiós veure què en pensa i si ell s'hi va trobar quan exercia.</p> <p>Tindràs notícies nostres conforme avancem en la recerca, que per altra banda tampoc serà molt extensa, però de ben segur interessant per aprendre més sobre el tema.</p> <p>T'agraïm moltíssim el teu interès!</p>
<p>Laura Mascaró:</p>	<p>Sí, na Natalia és sa mare des cinc.</p> <p>Si hi ha famílies a Menorca deuen tenir fills menors de 6 anys. I si en trobau alguna amb fills majors de sis, m'encantaria que m'ho conteu!</p>